

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy Jaromíra Jirsy jako soudce zpravodaje a soudců Tomáše Lichovníka a Vladimíra Sládečka o ústavní stížnosti stěžovatele **J. V.**, zastoupeného JUDr. Mgr. Marcellem Petráskem, M.B.A. LL.M., advokátem se sídlem v Praze 1, Palackého 715/15, proti postupu Nejvyššího soudu vyjádřenému vyrozuměním č. j. 33 Cdo 1847/2021-256 ze dne 20. 7. 2021, za účasti **Nejvyššího soudu**, jako účastníka řízení, a **A. N.**, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Vyrozuměním č. j. 33 Cdo 1847/2021-256 ze dne 20. 7. 2021, jímž Nejvyšší soud odmítl přihlédnout k dovolání stěžovatele ze dne 30. 4. 2021 podanému proti rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové č. j. 47 Co 198/2020-237 ze dne 16. 2. 2021, bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Nejvyššímu soudu se zakazuje, aby v jiném zásahu pokračoval, a ukládá se mu, aby k dovolání stěžovatele ze dne 30. 4. 2021 přihlédl.

Odůvodnění:

I. Vymezení věci

1. Stěžovatel podal ústavní stížnost směřující proti jinému zásahu orgánu veřejné moci, jehož se podle něj dopustil Nejvyšší soud neprojednáním jeho dovolání, což ve svém důsledku znamená porušení stěžovatelova práva na přístup k soudu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

II. Řízení před obecnými soudy

2. V řízení vedeném u Okresního soudu v Trutnově (dále jen „nalézací soud“) pod sp. zn. 114 C 33/2017 o zaplacení 91 575 Kč s příslušenstvím k žalobě vedlejší účastnice podal ve věci neúspěšný stěžovatel (žalovaný) prostřednictvím v záhlaví uvedeného advokáta dovolání proti rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové čj. 47 Co 198/2020-237 ze dne 16. 2. 2021 (dále jen „rozsudek odvolacího soudu“).

3. Nejvyšší soud (dále též „dovolací soud“) podání zaevidoval pod sp. zn. 33 Cdo 1847/2021, o čemž advokáta stěžovatele vyrozuměl přípisem ze dne 29. 6. 2021. Později stěžovatele přípisem ze dne 20. 7. 2021 vyrozuměl, že k jeho podání nebude přihlížet, neboť nebylo opatřeno uznávaným elektronickým podpisem podatele (§ 42 odst. 3 občanského soudního řádu, dále jen „o. s. ř.“), nebylo-li odesláno z datové schránky advokáta (nýbrž advokátní kanceláře, v níž advokát působí), takže se neuplatní fikce podpisu podle § 42 odst. 4, věty druhé, o. s. ř., a současně nebylo ve lhůtě 3 dnů

doplněno v souladu s § 42 odst. 2 o. s. ř. předložením jeho originálu, případně písemným podáním shodného znění. Nejvyšší soud v této souvislosti odkázal na stanovisko svého pléna sp. zn. Plsn 1/2015 ze dne 5. 1. 2017 uveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu pod č. 1/2017 (dále jen „stanovisko sp. zn. Plsn 1/2015“).

III. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

4. Procesní podmínky projednání návrhu jsou splněny, neboť ústavní stížnost byla podána včas, osobou oprávněnou a řádně zastoupenou advokátem v souladu s § 30 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), a je přípustná podle § 75 odst. 1 téhož zákona.

IV. Argumentace stěžovatele

5. Stěžovatel se ústavní stížností domáhá, aby Ústavní soud vyslovil, že postupem Nejvyššího soudu v řízení vedeném pod sp. zn. 33 Cdo 1847/2021, spočívajícím v neprojednání jeho dovolání ze dne 30. 4. 2021, bylo porušeno jeho právo na přístup k soudu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, a aby uložil Nejvyššímu soudu povinnost podané dovolání projednat a rozhodnout o něm.

6. Výklad citovaných ustanovení občanského soudního řádu Nejvyšším soudem považuje stěžovatel za formalistický, neústavní a nezohledňující dostatečně specifika výkonu advokacie, plynoucí z § 11 odst. 1 písm. b) ve spojení s § 15 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů. Datová schránka advokátní kanceláře není podle stěžovatele „cizí“ advokátovi, který v ní působí, neboť je jejím společníkem a advokacii podle zákona ani samostatně vykonávat nemůže. Jelikož je advokát se svou advokátní kanceláří úzce spjat, není důvod na něm vyžadovat připojení uznávaného elektronického podpisu, odesílá-li podání z datové schránky kanceláře, nikoli z datové schránky vlastní. Na svoji podporu odkazuje stěžovatel na nálezy sp. zn. I. ÚS 1981/17 ze dne 13. 2. 2018 (N 22/88 SbNU 293), sp. zn. IV. ÚS 3359/17 ze dne 6. 3. 2018 (N 43/88 SbNU 591) či usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 27 Cdo 143/2020 ze dne 27. 10. 2020. O autenticitě advokáta jako podatele svědčí rovněž připojená a podepsaná plná moc (ověřená prostřednictvím konverze).

7. K výzvě Ústavního soudu doplnil advokát stěžovatele ústavní stížnost o popis běžné praxe jeho advokátní kanceláře při odesílání podání z datové schránky. Sdělil, že do datové schránky kanceláře vstupuje osobně a s obecnými soudy z ní o věcech klientů komunikuje běžně; stejně tak dovolání stěžovatele odeslal osobně po přihlášení svými přístupovými údaji.

V. Vyjádření k ústavní stížnosti a replika stěžovatele

8. V souladu s § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu byli vyzváni účastníci a vedlejší účastnice řízení, aby se k ústavní stížnosti vyjádřili. Vedlejší účastnice na výzvu Ústavního soudu nereagovala.

9. Dovolací soud se vyjádřil, že účastník je v řízení zastoupen advokátem jako fyzickou osobou, nikoli advokátní kancelář, v níž působí, jako osobou právnickou. Použil-li tedy JUDr. Petrásek k odeslání dovolání stěžovatele datovou schránku advokátní kanceláře, měl podání opatřit uznávaným elektronickým podpisem, což neučinil. Informační systém

datových schránek (ISDS) neumožňuje soudu (orgánu veřejné moci – OVM) jako adresátovi datové zprávy zjistit prostřednictvím identifikátoru elektronického podání osobu, která skutečně zprávu vytvořila a úkon provedla. Adresát disponuje pouze údajem o držiteli datové schránky; informace o tom, která osoba a v jakém postavení datovou zprávu vyhotovila a odeslala, je mu nepřístupná. Fikci podpisu zákon spojuje s osobou držitele datové schránky (§ 18 odst. 2 zákona č. 300/2008 Sb., o elektronických úkonech, osobních číslech a autorizované konverzi dokumentů, ve znění pozdějších předpisů; dále jen „zákon č. 300/2008 Sb.“); nelze ji proto vytvořit ztotožněním osoby, která úkon fakticky provedla. Odkaz stěžovatele na usnesení sp. zn. 27 Cdo 143/2020 označil Nejvyšší soud bez bližšího odůvodnění za nepřiléhavý.

10. Replikou reaguje stěžovatel zejména na blíže nerozvedené tvrzení dovolacího soudu o nepřiléhavosti závěrů usnesení sp. zn. 27 Cdo 143/2020 na projednávanou věc. Dospěl-li v tamní věci Nejvyšší soud k závěru, že fyzická osoba v postavení statutárního orgánu právnické osoby může za tuto osobu účinně jednat prostřednictvím vlastní datové schránky fyzické osoby (bez aktivního připojení elektronického podpisu), nevidí stěžovatel důvod, proč by podobný závěr nebylo možné učinit i v opačné situaci. Nadto dodává, že obecné soudy často doručují písemnosti, jejichž příjemcem má být advokát účastníka, do datové schránky advokátní kanceláře.

VI. Upuštění od ústního jednání

11. Ústní jednání Ústavní soud nekonal, neboť od něj nebylo možné očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu) – skutková zjištění i právní argumentace potřebné pro posouzení Ústavního soudu jsou zřejmé z písemných podání účastníků a připojených spisů nalézacího a dovolacího soudu.

VII. Posouzení Ústavního soudu

12. Ústavní soud po seznámení se zapůjčenými spisy a podáními účastníků dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

VII. a) Obecná východiska

13. Skutkově téměř identickou věc řešil Ústavní soud v nálezu sp. zn. III. ÚS 2373/21 ze dne 30. 6. 2022 (všechna rozhodnutí jsou dostupná na <https://nalus.usoud.cz>). V projednávané věci lze proto z uvedeného rozhodnutí do značné míry vyjít; není třeba opakovat tam řečené a v podrobnostech postačí v zásadě odkázat na jeho odůvodnění.

14. Jen ve stručnosti pro srozumitelnost nynějšího odůvodnění Ústavní soud opakuje, že právo podat návrh podléhá zákonným podmínkám; přitom platí, že obecné soudy jsou povinny při aplikaci procesních pravidel vyhnout se jak přehnanému formalismu, který by zasahoval do zásad spravedlivého procesu, tak přílišné „pružnosti“, která by naopak vedla k odstranění procesních podmínek stanovených zákonem [bod 20 nálezu sp. zn. III. ÚS 2373/21, vycházející již z nálezu sp. zn. IV. ÚS 281/04 ze dne 25. 8. 2005 (N 165/38 SbNU 319)].

15. Ve vztahu k dovolacímu řízení zákonodárce záměrně zvolil přísnější pravidla, přístup k němu je programově omezen a formalizován tak, aby se mohl podrobněji zabývat jen vybranými, právně složitými a soudní praxí dosud neřešenými případy [srov. stanovisko pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 45/16 ze dne 28. 11. 2017 (ST 45/87 SbNU 905; 460/2017 Sb.)]. Zákon proto například stanoví přísné obsahové náležitosti dovolání (§ 241a ve spojení s § 237 o. s. ř.), pro jejichž splnění požaduje povinné právní zastoupení dovolatele (§ 241 o. s. ř.), a v té souvislosti mimo jiné vylučuje použití § 43 o. s. ř. o povinnosti soudu vyzvat účastníka k odstranění vad podání (§ 243b o. s. ř.). Optikou práva na soudní ochranu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny však za určitých okolností může být uvedený článek porušen i tehdy, postupuje-li Nejvyšší soud při odmítnutí dovolání formálně správně [souhrnně viz náleze sp. zn. II. ÚS 1967/18 ze dne 27. 11. 2018 (N 194/91 SbNU 403), body 14–18, či např. náleze sp. zn. I. ÚS 1981/17, body 19–21]. Je třeba dodat, že oba posledně odkazované nálezy se týkají dovolacího řízení trestního, jakož i to, že v pochybnostech vstřícnější přístup k právu jednotlivce na soudní ochranu a na jeho přístup k soudu nachází uplatnění ve všech typech soudního řízení [srov. bod 17 nálezu sp. zn. I. ÚS 3106/13 ze dne 23. 10. 2014 (N 196/75 SbNU 211)].

16. Zmíněná výluka použití § 43 v dovolacím řízení byla do občanského soudního řádu vložena zákonem č. 404/2012 Sb. s účinností od 1. 1. 2013 (při přijetí současné úpravy dovolacího řízení v civilních věcech). Důvodová zpráva k tomu praví: „*K ustanovením, která nelze užít v dovolacím řízení, se nově přiřazuje § 43, neboť úprava postupu soudu v případě neúplného nebo jinak vadného dovolání se nyní upravuje výslovně v § 241 a § 243b.*“ Dále ještě uvádí: „*Protože se v dovolacím řízení nepoužije § 43 a protože dovolání, které neobsahuje obecné náležitosti (§ 42 odst. 4), označení napadeného rozhodnutí, označení rozsahu, v jakém se rozhodnutí odvolacího soudu napadá, vymezení dovolacího důvodu, v čem dovolatel spatřuje přípustnost dovolání, a čeho se dovolatel domáhá, může být o tyto náležitosti doplněno jen ve lhůtě uvedené v § 241b odst. 3, dovolací soud dovolání odmítne, jestliže tyto vady brání pokračování v dovolacím řízení.*“ (viz Sněmovní tisk č. 686/0 ze dne 18. 5. 2012, s. 42; dostupný na <https://www.psp.cz>).

17. Z uvedeného zřetelně vyplývá, že úmyslem zákonodárce bylo formalizovat podání dovolání po obsahové stránce, tedy vyloučit, aby byl dovolatel obecným soudem (na rozdíl od žaloby či jiných procesních podání) „veden za ruku“ při formulování jeho obsahu, jde-li o právní otázky dovolacímu soudu předkládané a vymezování předpokladů jejich přípustnosti. Není tím ovšem v duchu obecných ustanovení platných i pro dovolací řízení – zejména § 5 (poučovací povinnost soudu) a § 6 o. s. ř. (předvídatelnost rozhodnutí a postupu soudu) – vyloučena jakákoli výzva k odstranění vad nespádající pod zvláštní úpravu § 241b odst. 3 o. s. ř. (při nedostatku právního zastoupení).

18. Při vědomí vzniku více možných situací je povinností soudu (ať již prvostupňového, či následně dovolacího) citlivě reagovat na došlá podání a hodnotit je s individuálním přístupem k věci. Jednak platí, že na poučení má právo i zastoupený účastník [viz náleze sp. zn. I. ÚS 151/94 ze dne 6. 6. 1995 (N 27/3 SbNU 197)], a dále není § 43 o. s. ř. všeobjímající ustanovení pro všechny vady podání, nýbrž směřuje právě vůči zmíněným obsahovým vadám (spočívajícím v neurčitosti nebo neúplnosti), činícím podání neprojednatelným. Jinými slovy, „[n]e každá vada musí vést k vydání usnesení podle § 43 odst. 1.“ (viz JIRSA, J. in JIRSA, J. a kol. *Občanské soudní řízení. Soudcovský komentář. Kniha I. § 1-78g občanského soudního řádu. 3. vydání.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 322). Nejde proto proti smyslu a účelu § 243b o. s. ř. požadavek, aby byl dovolatel obecným soudem (primárně prvostupňovým, ovšem neučiní-li tak, pak dovolacím) za

určitých okolností vyzván k odstranění vady svého podání i nad rámec § 241b odst. 3 téhož zákona, aby bylo zachováno jeho právo na soudní ochranu a přístup k soudu v duchu čl. 36 odst. 1 Listiny. Je totiž zároveň povinností Nejvyššího soudu vypořádat se s nedostatky v úkonech soudu prvního stupně a reagovat na ně ústavně konformním způsobem, tj. v souladu s právem jednotlivce na přístup k soudu (v pochybnostech ve prospěch) – srov. bod 16 nálezu sp. zn. I. ÚS 3106/13.

VII. b) Datová schránka advokáta vs. advokátní kanceláře

19. Zpochybnit ustálený právní názor, podle kterého platí, že činí-li osoba podání vůči soudu z jiné datové schránky než vlastní, je současně povinna připojit svůj uznávaný elektronický podpis (srov. § 6 zákona č. 297/2016 Sb., o službách vytvářejících důvěru pro elektronické transakce, ve znění pozdějších předpisů, a důvodovou zprávu k němu – viz Sněmovní tisk č. 763/0 ze dne 31. 3. 2016, s. 35-36; dostupný na <https://www.psp.cz>), se neúspěšně snažil i stěžovatel ve věci sp. zn. III. ÚS 2373/21, jehož ústavní stížnosti Ústavní soud sice vyhověl, nikoli však proto, že by přisvědčil podstatě jím předkládaného výkladu (viz body 25–26 zmíněného nálezu). Ani nyní nemá Ústavní soud důvod se od tohoto závazného posouzení odchylovat.

20. V obecné (princiální) rovině je přístup Nejvyššího soudu ustálený, soudní praxí přijímaný a ústavně akceptovatelný. Datovou zprávu lze připodobnit k obálce, do které se „přílohou“ vkládá podání (nelze odeslat datovou zprávu bez přílohy). Aby mohlo být podání vůči orgánu veřejné moci prostřednictvím datové schránky hodnoceno jako podepsané, vyžaduje zákon buď totožnost osoby podatele (ve smyslu toho, kdo je v obsahu dokumentu uveden jako osoba, která podání činí) a držitele datové schránky (pak se uplatní fikce podpisu ve smyslu § 18 odst. 2 zákona č. 300/2008 Sb.), nebo připojení uznávaného elektronického podpisu k dokumentu podání. Smyslem úpravy je usnadnit zaručenou elektronickou komunikaci prostřednictvím datové sítě tak, aby držitel datové schránky nemusel k jejímu využití (které je zdarma) pořizovat a opakovaně obnovovat placenou službu uznávaného elektronického podpisu. Datové schránky byly ostatně povinným subjektům aktivovány ze zákona – bez ohledu na jejich přání – a stát by neměl držitelům datových schránek ukládat ještě další administrativní povinnosti.

21. Nepřihlížet k takto odeslanému (neshoduje-li se osoba podatele a odesílatele) a pouze prostě podepsanému elektronickému podání ve smyslu § 42 odst. 2, věty druhé, o. s. ř. je proto v obecné rovině v pořádku. Skutečně není věcí soudu zkoumat, jaká osoba datovou zprávu obsahující procesní úkon odeslala. Při použití analogie s listinnou písemností je bez ohledu na osobu odesílatele a formu odesílání pro účinnost procesního úkonu třeba, aby podatel nebo zmocněnec s plnou mocí podání podepsal. Slovy Nejvyššího správního soudu je podpis „*tradiční náležitostí listinných podání ve všech procesních rádech*“ (srov. bod 18 rozsudku rozšířeného senátu čj. 4 As 113/2018-39 ze dne 18. 12. 2018; dostupný na <https://www.nssoud.cz>). Nelze proto přijmout argument, že by k autorizaci podání (nahrazení jeho podpisu) měla postačit skutečnost, že se k nepodepsanému podání v jedné datové zprávě připojí konvertovaná plná moc.

22. Věta druhá ustanovení § 42 odst. 4 o. s. ř. s účinností od 1. 1. 2014 uvádí, že „[p]ovinnost podpisu a datování se nevztahuje na podání v elektronické podobě podle zvláštního právního předpisu“, kterým je zákon č. 300/2008 Sb. Ani to však neznamená, že by elektronické podání nemuselo být autorizováno. Jak plyne z důvodové zprávy, vložením uvedené věty do procesního předpisu zákonem č. 293/2013 Sb. bylo

reagováno na nejednotnou rozhodovací praxi – obecné soudy nepřiznávaly účinky zákonné fikci podpisu a vyžadovaly bez důvodu ještě doplnění elektronického podpisu [srov. k tomu ještě i poté nález sp. zn. II. ÚS 289/15 ze dne 7. 3. 2016 (N 38/80 SbNU 475)]. Citovaná věta proto míří na situace, v nichž se uplatní zákonná fikce podpisu; týká se podání učiněných „v zaručené elektronické podobě“.

23. Skutečnost, že je soudní řízení pro zachování právní jistoty účastníků i třetích osob svázáno formálními pravidly, neznamená, že jejich dodržování je výrazem nepřípustného formalismu; závěry nálezu sp. zn. IV. ÚS 3359/17 ze dne 6. 3. 2018 (N 43/88 SbNU 591), na který stěžovatel odkazuje, jsou sice obecně platné, avšak pro podporu stěžovatelem naznačovaného výkladu nepoužitelné, neboť v klíčové otázce způsobu používání datových schránek byly výkladové pochybnosti odstraněny stanoviskem sp. zn. Plsn 1/2015. Smyslem dotčených ustanovení je „*podpořit elektronický způsob komunikace mezi účastníky a soudem při co nejmenším administrativním zatížení odesílatele i příjemce podání, přesto je nezbytné, aby měl soud vždy postaveno najisto, kdo podání činí. Bezpečné ověření autenticity odesílatele je podmínkou procesních účinků elektronického úkonu. ... právní úprava komunikace prostřednictvím příslušných elektronických médií včetně datových schránek vykazuje příznačné a do značné míry nevyhnutelně formalizované náležitosti a postupy, aby nemohlo dojít ke zneužití mj. osobnostních práv, jež náležejí mezi práva základní*“ (bod 11 rovněž odkazovaného usnesení sp. zn. II. ÚS 3511/16 ze dne 25. 10. 2017).

24. Přestože lze přijmout východisko, že advokát je se „svou“ advokátní kanceláří nerozlučně spjat, neplyne z něj stěžovatelem prosazovaný důsledek. Advokát (fyzická osoba) a advokátní kancelář, v níž působí (právnícká osoba), jsou podle práva dva odlišné subjekty, které není možné zaměňovat. Stejně jako není možné, aby klient (mandant) udělil plnou moc advokátní kanceláři, nýbrž pouze konkrétnímu advokátovi, není žádoucí stav naznačovaný stěžovatelem, že odeslání podání z jiné než jeho datové schránky bude bez dalšího možné považovat za jím odeslané podání, neopatrí-li je současně uznávaným elektronickým podpisem, jak předepisuje zákon. Z podání musí být zcela zřejmé, kdo je činí; liší-li se osoba odesílatele a podatele (toho, kdo podání podal a jednoduše – tedy nezaručeně – podepsal), vzniká o tom pochybnost i prostor pro zneužití. Je-li advokátům ze zákona povinně zřízována datová schránka (viz § 4 odst. 1 zákona č. 300/2008 Sb.), nepovažuje Ústavní soud za nepřiměřený ani formalistický požadavek, aby ji buď využívali, anebo své elektronické podání (zaslané jiným způsobem) opatřili uznávaným elektronickým podpisem. Naopak považuje Ústavní soud z hlediska procesní ekonomie za nepřiměřený požadavek stěžovatele, aby obecné soudy v každém jednotlivém případě zkoumaly účinnost doručeného podání zjišťováním údajů, které běžně nemají k dispozici (totožnost osoby, která se do datové schránky ve zkoumaný okamžik přihlásila a úkon učinila). Přístup stěžovatele není teoreticky vyloučen, v současné době je však právní úprava fungování datových schránek z vůle zákonodárce nastavena jinak, a to nikoli neústavním způsobem. Navíc lze po advokátovi jako profesionálním poskytovateli právních služeb spravedlivě požadovat, aby zorganizoval chod své kanceláře tak, aby podání odcházela z jeho datové schránky, nikoliv ze schránky subjektu, který v řízení účastníka nezastupuje.

25. Stanoviskem sp. zn. Plsn 1/2015, jehož závěry stěžovatel zpochybňuje, se Ústavní soud zabýval v souvislosti s podáním od účastníka směrem k soudu také v rozhodnutích, na něž stěžovatel odkazuje (viz výše); ani jedno však ve prospěch jeho argumentace nevyznívá. Ve věci sp. zn. I. ÚS 1981/17 šlo o podání odeslané z e-mailové adresy

jednoho advokáta a opatřené elektronickým podpisem advokáta jiného, což podle Nejvyššího soudu způsobilo nejasnost v osobě obhájce dovolatele v trestní věci, pro kterou ji odmítl projednat, aniž by dovolatele vyzval k odstranění vad. Ústavní soud se v dané věci výslovně nevyjadřoval k otázce, zda bylo podání učiněno řádně, či nikoli; bylo navíc podáno v době neustálené soudní praxe před přijetím stanoviska sp. zn. Plsn 1/2015, a proto nemohla být účastníku vytýkána komunikace se soudem nekorespondující závěrům (zatím nepřijatého) sjednocujícího stanoviska. Odlišná od věci stěžovatele naopak není přes jeho přesvědčení situace řešená v usnesení sp. zn. II. ÚS 3511/16, v níž bylo podání zasláno z datové schránky advokáta, který účastníka nezastupoval; také v projednávané věci bylo podání odesláno z datové schránky jiného subjektu (lhostejno, zda právnické či fyzické osoby), než který účastníka v řízení zastupuje. Ústavní soud v bodě 10 citovaného usnesení uvádí, že advokát zasílal ze své datové schránky podání svého zaměstnance, jehož nezastupoval, a tedy jen „předával“ jeho projevy vůle soudu. Nebyl-li přitom projev vůle účastníka stvrzen jeho (elektronicky relevantním) podpisem, nemohlo být podání procesně účinné.

26. V projednávané věci jde principiálně o stejnou situaci – k elektronickému podání je využita datová schránka jiné osoby, než která je činí (má činit). V obecné rovině proto (bez dalších specifických okolností) není odepřením přístupu k soudu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny, neprojedná-li soud podání zaslání z datové schránky advokátní kanceláře bez připojení uznávaného elektronického podpisu zastupujícího advokáta (které nebylo v zákonné lhůtě doplněno předložením originálů písemností), byť by byl jejím (třeba i jediným) společníkem a jednatelem. Závěry stanoviska sp. zn. Plsn 1/2015 jsou pro soudní praxi (tedy i účastníky řízení a jejich právní zástupce) závazné a Ústavní soud je nepovažuje za nepřiměřeně formalistické, jak nedávno potvrdil i v opakovaně zmiňovaném nálezu sp. zn. III. ÚS 2373/21. Je potom na zákonodárci, aby zvážil, zda je vyhovující taková právní úprava, která umožňuje, aby advokát fakticky využíval paralelně více datových schránek (jako fyzická osoba, společník právnické osoby, případně i insolvenční správce), což může působit zmatečné situace.

27. Dovožuje-li stěžovatel nekonzistenci přístupu dovolacího soudu k elektronickým podáním z věci vedené pod sp. zn. 27 Cdo 143/2020, v níž dovolací soud akceptoval podání právnické osoby učiněné prostřednictvím datové schránky fyzické osoby (statutárního orgánu), nezohledňuje skutečnost, že právnická osoba je fiktivním právním konstruktem a k projevu její vůle je (v konečném důsledku) vždy zapotřebí součinnosti fyzické osoby (k tomu oprávněné). Připojí-li proto fyzická osoba v postavení statutárního orgánu k podání zřetelně informaci, že jedná jménem právnické osoby, nikoli vlastním jménem fyzické osoby, pochybnost o totožnosti jednající (ani odesílající) osoby nevzniká. Stěžovatel uvádí, že nevidí „žádný rozumný důvod, aby – za určitých okolností – nebyla umožněna i situace opačná“. Ústavní soud k tomu dodává, že naopak nevidí rozumný důvod, proč by umožněna být měla (srov. shodně bod 14 usnesení sp. zn. II. ÚS 3511/16 *in fine*) – navíc profesionálnímu poskytovateli právních služeb a znalci práva. Nelze nadto přeceňovat význam jednoho senátního rozhodnutí, které nemůže překonat stanovisko pléna Nejvyššího soudu [srov. § 20 a § 21 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích)].

28. Současná úprava fungování datových schránek neumožňuje adresátovi bez dalšího ověřit osobu odesílatele (srov. i usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Cdo 2743/2013 ze dne 26. 4. 2014) – v případě odeslání podání za účastníka z datové schránky advokátní

kanceláře si obecný soud (ani jiný adresát) nemůže být jist, že úkon činí přímo zmocněnec účastníka (který nadto v dovolacím řízení musí být povinně advokátem), a nikoli jiná osoba disponující přístupovými údaji (např. zaměstnanec či jiný advokát). Trvat na dodržení formálních procesních pravidel je v daném případě oprávněné (i obezřetné), na rozdíl od požadavku, aby měl soud v každém jednotlivém případě povinnost ověřovat běžně nepřístupné údaje na úkor principu procesní ekonomie řízení. Na uvedeném přitom nic nemění ani řádně připojená plná moc zástupce účastníka, neboť ani její připojení nezhojí absenci podpisu podání (neztotožní osobu odesílatele s osobou podatele).

29. Stále platí, že advokát a advokátní kancelář jsou dva rozdílné subjekty. Jak uvádí Nejvyšší soud v bodě 35 citovaného usnesení sp. zn. 27 Cdo 143/2020 (ze stanoviska sp. zn. Plsn 1/2015 vycházející, nikoli se mu protivící), „[a]čkoliv bylo [podání] učiněno z datové schránky určité fyzické nebo právnické osoby, je třeba ho vždy pokládat za procesní úkon toho, kdo podle obsahu podání učinil procesní úkon (tj. podatele)“. K rozdílné funkci datové schránky advokáta jako podnikající fyzické osoby a advokátní kanceláře jako právnické osoby (tak jak je v obecné rovině druhově rozlišuje i zákon – viz § 3–6 zákona č. 300/2008 Sb.) se ještě před vydáním stanoviska sp. zn. Plsn 1/2015 vyjadřovaly například Ministerstvo vnitra nebo Česká advokátní komora (viz rozsudek Nejvyššího správního soudu č. j. 7 Afs 60/2015-32 ze dne 7. 5. 2015, Sb. NSS 9/2015). Vyzdvihuje-li tedy stěžovatel, že při komunikaci od soudu k účastníku jsou datové schránky advokátní kanceláře využívány běžně, pak i kdyby šlo o praxi častou, jak tvrdí, nečinilo by to z ní praxi správnou (s možnými důsledky z nesprávného způsobu doručování plynoucími – viz posledně uvedené rozhodnutí nebo i rozsudek Nejvyššího správního soudu č. j. 10 As 357/2017-66 ze dne 5. 5. 2018, z druhé strany i stanovisko sp. zn. Plsn 1/2015).

30. Z hlediska účinků doručování je nadto nutné rozlišovat směr komunikace: Zatímco doručování úkonů od soudu k účastníku sleduje jediný účel, aby se účastník s jeho obsahem prokazatelně seznámil (tzv. materiální princip doručení – viz rozsudek Nejvyššího správního soudu č. j. 1 AS 90/2010-95 ze dne 16. 12. 2010), doručuje-li úkon účastník směrem k soudu, je třeba, aby jej se svým podáním nejen seznámil, nýbrž i přesvědčil, že je skutečně a nezpochybnitelně projevem jeho vůle. Také proto je nutno na požadavku podpisu jako základní náležitosti podání účastníka trvat i nadále.

31. Na uvedeném výkladu není za nezměněné právní úpravy důvodu cokoli měnit; datovou schránku advokáta a advokátní kanceláře zkrátka nelze libovolně zaměňovat při komunikaci jakýmkoli směrem (ať již směrem k soudu či od něj). V projednávané věci bylo podání učiněno advokátem, který se lišil od osoby odesílatele (advokátní kanceláře). Advokát nepochybně jako profesionál nezamýšlel podat dovolání jménem advokátní kanceláře, neboť to není advokátní kancelář, která stěžovatele zastupuje; pro naplnění litery zákona bylo proto nezbytné, aby k podání připojil svůj uznávaný elektronický podpis. Neučinil-li tak a podání současně nebylo v zákonné lhůtě doplněno předložením originálů písemností, nešlo by v obecné rovině (bez přistoupení dalších, níže vyložených okolností) o důvod k tomu považovat rekapitulované vyřízení věci dovolacím soudem (odložení podání jako neúčinného ve smyslu § 42 odst. 2, věty druhé, o. s. ř. bez dalšího – viz bod 22 stanoviska sp. zn. Plsn 1/2015) za formalistické a v rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny.

VII. c) Aplikace obecných principů na projednávanou věc

32. Věcná argumentace stěžovatele tedy není důvodná, neboť v obecné rovině lze považovat výklad Nejvyššího soudu vyjádřený ve stanovisku sp. zn. Plsn 1/2015 a vyžadující pro účinnost elektronického podání účastníka buď totožnost osoby odesílatele (držitele datové schránky) a podatele, nebo připojení jeho uznávaného elektronického podpisu (liší-li se od osoby odesílatele) za ustálený, většinově přijímaný a ústavně konformní (datové schránky advokátů a advokátních kanceláří jako dvou odlišných subjektů práva nevyjímaje).

33. V projednávané věci nastala situace specifická: Jednak bylo po podání dovolání s advokátem účastníka nalézacím i dovolacím soudem komunikováno standardně (viz dále bod 34). Odhlédnout nelze ani od skutečnosti, že stejně vadným způsobem (z datové schránky advokátní kanceláře bez připojení uznávaného elektronického podpisu advokáta) advokát stěžovatele bez nepříznivých procesních následků v řízení opakovaně komunikoval. Proto je třeba za daných skutkových okolností uzavřít, že odeprení přístupu stěžovatele k potenciálnímu dovolacímu přezkumu (bylo-li by jeho dovolání shledáno Nejvyšším soudem jako přípustné) bylo neústavní a formalistické (totožně jako ve věci vyřízené nálezem sp. zn. III. ÚS 2373/21).

34. Nalézací soud učinil v dovolacím řízení standardní úkony soudu prvního stupně – prostřednictvím advokáta vyzval stěžovatele k zaplacení soudního poplatku za dovolání (doručenka ze dne 4. 5. 2021), po jeho uhrazení (čl. 245 procesního spisu) zaslal dovolání k vyjádření protistraně (doručenka ze dne 18. 8. 2021) a následně je předložil Nejvyššímu soudu s průvodním referátem (čl. 248), podle kterého podal dovolání stěžovatel jako žalovaný a osoba oprávněná, podal je včas, podle přiložené plné moci (čl. 243) je řádně zastoupen advokátem a soudní poplatek zaplatil (k výzvě soudu) rovněž řádně. Na to Nejvyšší soud reagoval nejprve zapsáním věci pod odpovídající spisovou značku a odesláním „akceptačního dopisu“ informujícího stěžovatele o žurnalizaci jeho podání a složení senátu, v němž bude projednáno (přípis ze dne 30. 6. 2021). Teprve z posledního přípisu – vyrozumění ze dne 20. 7. 2021 (čl. 256) – se stěžovatel dozvěděl, že mělo dovolání trpět vadou, pro kterou projednáno nebude (pro kterou se k němu nepřihlíží ve smyslu § 42 odst. 2, věty druhé, o. s. ř.).

35. Z datové schránky advokátní kanceláře (bez připojení uznávaného podpisu) přitom právní zástupce stěžovatele komunikoval s obecnými soudy v tomtéž řízení již dříve (viz doručka odvolání na čl. 211 a doručka částečného zpětvzetí odvolání na čl. 222). V obou zmiňovaných případech šlo o podání návrhu ve věci samé (srov. bod 21 stanoviska sp. zn. Plsn 1/2015) a v obou případech o podání nepodepsané (ve smyslu připojení uznávaného elektronického podpisu advokáta k příloze datové zprávy zasláné z datové schránky advokátní kanceláře); přesto byla tato podání obecnými soudy bez dalšího přijata i projednána.

36. To vše jsou skutečnosti ve svém souhrnu stěžejní pro posouzení věci Ústavním soudem. Jak bylo zmíněno v bodě 30 nálezu sp. zn. III. ÚS 2373/21, dřívější chybný postup obecných soudů v řízení sice nezakládá legitimní očekávání advokáta, že se vůči němu rozlišování mezi datovou schránkou jeho jako podnikající fyzické osoby a datovou schránkou advokátní kanceláře neuplatní, jde však o skutečnost, která posiluje požadavek na vstřícnější postup vůči stěžovateli ze strany obecných soudů (ať už prvostupňového, nebo dovolacího), který advokátu umožní chybu napravit a zajistit tak dovolateli přístup

k soudu. Nelze-li v dovolacím řízení postupovat podle § 43 o. s. ř., pak přesto i v něm platí § 5 a 6 o. s. ř., v jejichž intencích měly obecné soudy za daných okolností postupovat (viz bod 18 výše).

37. Proto Ústavní soud uzavírá, že Nejvyšší soud postupoval při posuzování dovolání stěžovatele příliš restriktivně, což v důsledku znamená, že mu byla odepřena soudní ochrana. Odmítl-li se totiž Nejvyšší soud zabývat dovoláním proto, že advokát obsahově jasné dovolání stěžovatele zaslal z datové schránky advokátní kanceláře (právnícké osoby) bez elektronického podpisu, a nevyzval advokáta k nápravě, ačkoli v předchozím řízení byl tento postup soudy akceptován a rovněž s dovoláním bylo nejprve zacházeno jako s řádně podaným, odepřel stěžovateli právo na přístup k soudu zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny.

VIII. Závěr

38. Ústavní soud na základě výše uvedených důvodů po projednání věci mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků ústavní stížnosti vyhověl podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu a shledal, že předestřeným postupem Nejvyšší soud porušil právo stěžovatele na přístup k soudu a tím i článek 36 odst. 1 Listiny. Současně proto podle § 82 odst. 3 písm. b) zákona o Ústavním soudu zakázal Nejvyššímu soudu v porušování uvedeného práva pokračovat a uložil mu, aby k dovolání stěžovatele ze dne 30. 4. 2021 přihlédl (§ 42 odst. 2, věta druhá, občanského soudního řádu *a contrario*).

Poučení: Proti nálezů Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 29. září 2022

Jaromír Jirsa
předseda senátu